

ՄԱՍԻՍ

ԶԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ
ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԵՆ

5507 ՏԱՐԻ. ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

ԹԻՒ 22

21 ԱՊՐԻԼ 1907

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայ եկեղեցականությունը
Խմբասանական Գեմեր
Էջմար Շանին Հայ Նկարիչը
(Ուսումնասիրություն)

Եմիլ Վեհաուն
Խաղական Դատականության Էջեր
Հոգուկ Դատարանի

Փոքիկ Երազանք
Համեռի Իրիկուն
Շառլ Անգլի-ի

Սիրոյ Թաղուր
Թամար Էլլի Փիֆո-ի

Հոգիս
Շառլ Կեռեմ

ՄՈՒՇԵՂ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ՌԵԹԵՆՍ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԹՐԻՍՓԱՆ ԼԸՔԼԵՐ
ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՏՕՄԻՆՕ
ՔԼԿԱՏԻՆՅԻՆ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՅ
ՌՈՒԲԷՆ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱԳԱԵԱՆ

1907

THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

ԱՐԵՒԵԼՔ

Օրաթերթ ազգային, գրական և քաղաքական: — Բաժանորդագրութիւն՝ տարեկան Կ. Պոլսոյ համար 80 զրջ. գաւառներու համար 108 զրջ. և օտար երկիրներու համար 35 ֆր.: Հասցէ՝ Ղալաթիա, Քամանոս փողոց: ԱՐԵՒԵԼՔ հրատարակ կ'ըլլէ ամէն օր, կէս օրին, խնամեալ բովանդակութեամբ, ընտիր յօդուածներով, թարմ լուրերով ու նորագոյն տեղեկութիւններով:

Հին ՕՐԵՐ. — ՊՈՒՆՏ ԽՍՁԱՏՈՒՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՆԻ ԻՐԵՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻՅ ԻՄԱՅԱԿԱՆԻՆ ՎՐԱՅ ՀԱՅԵԱՑՔՆԵՐ. — Յ. Գ. Մ. — Այս կենսագրական բանասիրական գործը, հրատարակուած է Սաքաեան տպարանէն՝ 140ի չափ էջերով, գրականութեան վրայ կարեւոր տեսութիւններով: Կը գտնուի բոլոր գրադատներուն քով. գին 7½ զրջ.:

ԼՈՅՍԻ ԵՐԵՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Մէկը՝ որ երկար ատեն տառապելէ ետքը ակռայի ցաւով՝ զայն քաշել կուտայ ճարտար ատամնաբոյժի մը, կամ արհեստական նուրբ միջոցներով լեցնել կուտայ ակռան, կամ գռռօնի մէջ առնել կուտայ, ա'լ անգամ մըն ալ երեսը չտեսնելով ցաւին: Խնդիր է սակայն միշտ՝ լա'ւ, ճարտար ու արուեստին գաղտնիքներուն գիտակցաւ ատամնաբոյժ մը գտնել: Այս նպատակին համար առանց վարանելու և դո՛ւ մնալու մեծ ապահովութեամբ պէտք է դիմել հանրածանօթ ատամնաբոյժ Խաչիկ էֆ. Ժամկոչեանի, որուն համբաւը և կարողութիւնը վաւերացուած է ամէնէն: Դիմել Պահէ-Գաբու:

ՀԱՒԱՔԱՄՈՅԻ ՆՍՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐՈՒ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐՈՒՆ. — Եթէ վաճառել ուզուած հաւաքածոյի նամակագրոյմներ ունիք, դիմեցէ՛ք Կ. Պոլիս, Ղալաթիա, Աւսարիական նամակատունին ետեւի կողմը և Դոմիթիօն Խանի կից՝ Տէմիր-խան, թիւ 25 հաւաքածոյի նամակագրոյմի վաճառական՝ Մարտիրոս էֆ. Արայճեանի, որ դո՛ւ հացուցիչ գիներով կը գնէ: Եթէ նամակագրոյմի հաւաքիչ էք և կը փափաքիք ձեր հաւաքածոն ճոխացնել՝ դիմեցէ՛ք դարձեալ Մարտիրոս էֆ. Արայճեանի, որ զիւրամատչելի գիներով կը վաճառէ՝ ամէն տեսակ հաւաքածոյի նամակագրոյմներ: Այս գործողութիւնները կը կատարէ թղթակցութեամբ ալ: Պէտք եղած ատեն Կ. Պոլսոյ յաճախորդներուն կ'այցելէ՝ նամակագրոյմներու գնման և վաճառման համար, եթէ կանխաւ յաճախորդներ իրենց հասցէն և փափաքը յայտնեն՝ 10 փարանոց քարթ-բօսդալով մը: Առանց որ և է փոխարինութեան նամակագրոյմներու գնահատում: Հասցէ՝ Մարտիրոս Արայճեան, Ղալաթիա, Տէմիր-խան թիւ 25 Կ. Պոլիս:

Դի՛ս. — Նամակ գրողներէն կը խնդրէ իրենց հասցէն յատկօրէն գրել:

Մայր Վարժարանի շինութիւնը Թաւշանձեան և Էգնական Էֆ. Կերու-
նպաստով, մէկ երկու ամիսէն պիտի սկսի: Պատրաստուած յատակադիժը
5000 ոսկի ծախք մը կը պահանջէ: Ամէն մանրամասնութիւններ նախա-
տեսուած են յատակադիժին մէջ, օգահան գործիքներ, գալօրիֆէր ևն:
Նուիրատուները որոնք նախապէս 1000 ոսկի ծախքով նորոգութիւն մը
կատարել կ'ուզէին, յօժարած են այս յատակադիժը ամբողջովին գոր-
ծադրել, որով դպրոցը ախպար վարժարանի մը օրինակը պիտի ըլլայ մեր
մէջ: Պոլսոյ մէջ առողջապահական և դիտական անուանութիւններ ըն-
ծայող ու է հայ վարժարան չկայ գրեթէ: Արդի յատակադիժը պատ-
րաստուածներուն մէջ ամէնէն կատարեալն է: — Պարտիզակէն կը գրեն
մեզ. — «Տեղիս Ամերիկ. Բարձր. Վարժարանին մէջ տեղի ունեցա-
սգահանդէս մը, ողբացեալ ուսուցչապետին՝ Ռ. Պէրպէրեան Էֆ. ի յի-
շատակին: Ջութակի ուսուցիչ Տիգրան Էֆ. Անդրէասեան մահերդ մը
նուագեց ջութակով՝ որուն կ'ընկերանար Որբանոցին տնօրէնուհի Miss
Newnham երգեհոնով: Յետոյ Արմենակ Էֆ. Տ. Յակոբեան բանախօսու-
թեամբ մը ներկայացուց Պէրպէրեան Էֆ. ի կեանքը և համայնքին մա-
տուցած կրթ. օգտակար ծառայութիւնները: * * Ապրիլ 29 ի իրիկունը
տեղի ունեցաւ երէց կարգի հանդէսը (Junior exhibition). Կարգին ինը
անդամներէն հետեւեալները խօսեցան. — Ս. Մաճիկեան՝ թուրքերէն
ուղերձ մը. Հմ. Ղազարոսեան՝ Օղը, Եր. Նալպանտեան՝ Պ. Աղաւեան,
Մ. Մորճիկեան՝ Քուռը. Վահր. Մկրտիչեան՝ Առողջ միտք առողջ մարմ-
նի մեջ: Վարժարանին նուագածու խումբը նուագեց ընտիր կտորներ:
Հանդէսը փակուեցաւ Տ. Պարգեւ Վրդ. ի և Տ. Կարապետ քհ. ի վերջին
օրհնութեամբ: Մ. Պաղտատեան: — Հանգուցեալ Պէրպէրեան Էֆ. ի
յիշատակին սգահանդէսներ տեղի ունեցած են նաև Իգմիրի մէջ, ինչպէս
այլուր: Պէրպէրեան Վարժարանի գոյութեան պահպանման համար ամէն
կողմէ նուիրատուութիւններ կ'ըլլան, որոնք կը շարունակուին գովելի
եռանդով մը: Փափաքելի է որ բարեսիրական այս ջանադրութիւնը
աւելի լայն համեմատութիւն մը ստանայ և գոյանայ գոհացուցիչ գո-
մար մը: — Ս. Հայրապետը թիւ 590 օրհնութեան կոնդակով մը գոհու-
նակութիւն յայտնելով Տ. Գէորգ Երէցեան Սրբազանի ծառայութեանց
մասին, հաստատած է Ն. Սրբադնութեան արքեպիսկոպոսութիւնը:

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ԶԱՂԹԱՆԱԿԸ. — Թոքախոր օրուան հիւանդու-
թիւնն է: Բաղմաթիւ ևն այդ ախտին բաղմապատկուելուն նպաստող
պատճառները: Վերջապէս ուրախութեամբ կը լսուի թէ Բալէրմագի
(Խալիս) հնչակաւոր բրօֆէսոր ձիուղէբբէ Պանտիէրա, երկար ուսում-
նասիրութեանէ ետքը՝ գտած է եղականօրէն ազդու դարման մը թոքախ-
տի մանրէներուն դէմ և ձեռք բերած յաջողութեանցը հետեւանքով
առաջարկած է իր դարմանի միջոցը ենթարկել կառավարական յանձնա-
ժողովի մը քննութեան: Ինք արդէն իսկ ձեռք բերած է բաղմաթիւ
բժշկական վկայութիւններ՝ հրաշալի կերպով ապաքինած հիւանդներու:
Այս դարմանը հակահեխական մըն է: Տօքթ. Պանտիէրա կը պնդէ որ իր

Շ Ա Բ Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ
ԵՆՈՎԵ ԱՐՄԷՆ

55ԴԴ ՏԱՐԻ. ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

ԹԻԻ 22

21 ԱՊՐԻԼ 1907

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ՄԷՋ)

Ա.

Ամէն խնդիր իր ծագումը ունի: Պէտք է դիտել զանի իր ակին մէջ, եթէ կ'ուզուի ճշգրիտ դադարի մը կազմել անոր իսկութեանը ու ինչութեանը նկատմամբ, և ա'յն շարժառիթներուն վերաբերմամբ, որոնք այդ խնդիրները ծնցուցած են տարբեր ժամանակներու մէջ, մերթ ընդհատօրէն ու մերթ մասնաւոր շարունակականութիւնով մը:

Հայ եկեղեցականութեան «ԽՆԴԻՐ»ը՝ հին է իր ծագումին չափ. և անկէ մեծազոյն տուժողները եղած են, մէկ կողմէն՝ լուսն եկեղեցականութիւնը և միւս կողմէն՝ Կրօնքը, եկեղեցին ու ժողովուրդը միանգամայն: Եւ հակառակ Հայ եկեղեցիի այսքան պարզ, յստակ ու փրկարար հանգամանքին, եթէ մեր ժողովուրդը տակաւին չէ ներշնչուած անկէ, ինչպէս որ պէտք է, ասոր պատճառները պէտք է փնտել ո'չ ժողովուրդին անընդունակութեանը և ո'չ ալ եկեղեցիին անկարողութեանը մէջ, այլ միմիայն այն յուսի ու ստորին վարմունքին մէջ, որով Հայ եկեղեցականը վերաբերուած է իր դասակարգին, իր կրօնական համոզմունքներուն, իր եկեղեցիի դարգացումի միտումին և իր ժողովուրդին իրապէս քրիստոնէական յառաջդիմասէր ձգտումներուն: Ասիկա ճշմարտութիւն մըն է, զոր դժբախտաբար ո'չ մէկ պատմական հիմքով պիտի կրնանք ուրանալ կամ հերքել:

Եթէ Հայ եկեղեցականութեան նախորերուն վրայ, ծանրացող մութ քողը պատուելու և անոր ներքին, բուն կեանքին թափանցելու համար պէտք եղած ո՛չ պատմական օֆիւնանները ունինք ձեռքերնիս և ո՛չ ալ բաւականաչափ լոյս՝ պրպտելու և հետազօտելու համար այդ հաղիւ սկզբնաւորուած եկեղեցականութեան կեանքին կողմնակի անկիւններն ու *coulisse*ները. եթէ մեզի կը պակսին եկեղեցական ինքնակենսագրութիւնները, կամ հին Հայ Մոնթաներիններու ներքին, անձնական յարաբերութեանց յուշատուրները, մենք շարունակ իրաւունք ունինք կասկածելու, թէ այդ վաւերագրերուն, այդ ինքնակենսագրութիւններուն պակասը մեզի չկրնար ենթադրել տալ, պակասը եկեղեցականութեան առանձնայատուկ ազեղ ընթացքի մը, որուն մէջ միշտ իբր գերագոյն շարժիչ կամ ազդակ ծառայած են նախանձն ու զրպարտութիւնը, կեղծիքն ու անձնական հակառակութիւնները: Առանց այս ենթադրութիւններուն, և առանց բուն իսկ Հայ եկեղեցականութեան մասնակցութեան չէ կարելի մեկնել ո՛չ Սբ. Ներսէսի մահուան պարագան, և ո՛չ ալ Սբ. Սահակի անցքը և անոր յաջորդող Սուրմալներու, Բրքիչոյներու և Շմուէլներու այնքան անպատուաբեր գոյութիւնը: Եւ եթէ երբեք մեր եկեղեցական պատմութեան այդ երկու իրապէս մեծ գործիչներուն այնքան լուսաւոր պատկերներու բարձրաքանդակը, արցունքով լմուած գիծեր ալ ունի, այդ ազօտ և տմոյն գիծերը բանուած են եկեղեցականներու ձեռքով, որոնք թերեւս աւելի ատելութիւն, աւելի նախանձ սերմանեցին, քան քրիստոնէական սէր և խաղաղութիւն:

* *

Հայ գրականութեան Ոսկեդարը, եթէ փառապալին է մեր կեանքին, գրականութեան ու կրօնքին, չմոռնանք թէ միեւնոյն ժամանակ ամէնէն մեծ վէրքն է եղած, թունուոր ու շարաւոտ վէրքը, Հայ եկեղեցականութեան, հետեւաբար և Հայ եկեղեցիի կուշտին: Լոյսի առատ ցնցուղով մը ճառագայթուած պատկերներուն վրայ բիծերը կը չփոթւին իրական մեծութիւններու հետ և ահա այդ պատճառով է թերեւս, որ մեր Ոսկեդարը և անոր անմիջապէս յաջորդող տարիները սարսուռ չեն ազդած բնաւ մեզի: Մինչդեռ պէտք է ըսել, թէ ամէն դարերէ աւելի մանաւանդ այդ դարաշրջանին մէջն է, որ Հայ եկեղեցականութիւնը իր ամէնէն ազեղ, ամէնէն տմարդի ու ամէնէն հակաքրիստոնէական կեանքը ցուցադրած է, մեր եկեղեցական ու գրական բարեբաաստիկ զարթնումի այդ լուսաւոր սեմին վրայ: Եւ երբ գիտենք հրապուրուիլ լոյսի ու շողի մարդարասիրտ այդ յորինուածքէն, դգալ՝ մեր հոգիներուն խորը՝ ա՛յն հմայիչ դիւթանքը, զոր ունեցան արեւուն առաջին ծագումին գիտակից գիտողները, չվարանինք միեւնոյն ժամանակ, վեր առնել ա՛յն քօղքը, որուն ներքեւ՝ զառամած ու յետադէմ եկեղեցա-

կանութեան նախանձէն ու անձկամտութենէն ծնած ցաւերը և կեղծիքները կը դարանակալեն :

* * *

Սահակ և Մեսրոպ, Հայ Եկեղեցիի ու Գրականութեան այդ երկակ միութիւնը, դիւթական այդ Ուրիմն ու Թումիմը մեր Եկեղեցիի լանջաւանակին, գերադանց փափաքէ մը մղուած, ուղեցին որ Յունական ծեքութիւններէ և Ասորական խժութիւններէ յոգնած ու խլացած Հայ ականջներուն «հայերէն խօսի «Աստուած», քանի որ հայախօս Աստուած մը միայն պիտի կրնար ներշնչել անոնց հոգիները, և անոնց ցոյց տալ ճամբան, ուրկէ պիտի քալէր դիտակցող մարդկութիւնը, արթնցնելով անոնց մէջ հոգեկան Մեծ-Պարտքին ճանաչողութիւնը, և անոնց տալով անոր կատարումին անհրաժեշտ հոգե-բարոյական կորովը : Այդ «եկեղեցական հսկայ յառաջդիմութեան» գործը գլուխ հանել չէր կարելի միմիայն երկուքին գործակցութեամբը : Կրօնքի մեծ գործերը իրենց կարեւորութեան համեմատ կը կարօտին գարծիչներու, որոնք գիտնան յարմարիլ՝ ամէն կերպով, իրենց յոնձնուած գործին, և ինքզինքնին ծառայեցնել անոր : Մատենադրութեան պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ Սահակ և Մեսրոպ իրենց ձեռնարկած եկեղեցական հսկայ գործը կարենալ ամբողջացնելու և զանիկա օժտելու համար իրեն անհրաժեշտ բարձրութիւնով, «պահանջելի բարեմասնութեամբ օժտեալ պատանիներ ընտրելով յատկապէս, զրկեցին հոն, ուր դպրութիւնք կը ծաղկէին դեռ» : Եկեղեցական զարթնումի այդ շրջանը իրապէս հրաշալիք մըն է մեր գրական ու կրօնական պատմութեան մէջ : Զարգացումի, ինքնութեան արթնցնող յոյզը նոր եռուղեւ մը ստեղծած է, իբր թէ հսկայ փեթակի մը շուրջը բզգացող միղուններ ըլլային անոնք, որոնք կը հեռանան պահ մը իրենց Մայր-Բոյնէն, երթալ հեռուներէն բերելու համար կրօնաբոյր կրթութեան, զարգացումի կենսաւէտ հիւթը, անով Հայ գրականութեան և Հայ թարգմանութեան կենդանարար մեղրը պատրաստելու համար : Անձնուէք երկուսարդութեան մէջ՝ պոկող զարգացումի ու ինքնաճանաչութեան այդ ծիրը չէր կրնար՝ առանց խոչընդոտի ու խորչակի հանդիպելու ուռճանալ : Եւ հոս է, որ պիտի տեսնենք՝ Ոսկե-դարուն այնքան հմայքոտ եռուղեւին մէջ, զարգացումի թշնամի, ինքնութեան յայտարար նշանը եղող հմտութենէ ու աշխատութեան ոգիէ զուրկ, թոյլ, զանդաղ ու պորտաբոյծ եկեղեցականութեան կեղծիքը, ատելութիւնն ու նախանձը այդ նորակազմ ու իրապէս Հայ Մատենադրութեան ու Եկեղեցիին պատուաբեր նորածիլ եկեղեցականութեան հանդէպ : Եւ Հայ եկեղեցականութեան այդ տգեղ պատկերը կը գծէ կրտսեր թարգմանիչներէն Սբ. Ղազար Փարպեցի :

* * *

Ինքնակենսագրականութիւնը (autobiographie) դրեթէ նոր ժամանակներու մատենագրականին մէկ կարևոր ճիւղը դարձած է, որով մատենագիր մը իր իսկ ձեռքով իր կեանքը կը գրէ, չմոռնալով անոր մէջ ագուցանել այն բոլոր խնդիրները, որոնք իր կեանքին ու ժամանակին հետ սերտ աղերսներ ունին։ Բոլոր մեծ մատենագիրները, գրեթէ առանց բացառութեան, իրենց ինքնակենսագրութիւնները կամ յիշատակները ունին այսօր որ՝ շնորհիւ տպագրութեան և օրագրութեան, շատ դիւրին պիտի ըլլար՝ առանց այդ գրական աշխատութեան իսկ, հանրութեան հետ գործ ունեցողներու կեանքին գրեթէ ամբողջական դրուագները կազմել, անաչառ ու անկաշկանդ տրամագրութիւնով մը։

Հին ժամանակները ինքնակենսագրութիւնը անծանօթ էր գրեթէ։ Իսկ մեր մէջ մասնաւորապէս ինքնակենսագրութիւնը պարզ յիշատակարան մըն էր, երկասիրուած կամ օրինակուած ձեռագրի մը կցուած, ուր գրիչը կամ օրինակողը, կը բաւականանար արձանագրել «ես մեղսամած», «տրուպս ի մարդկանէ», «ես տգէտ և անարժան» այսինչ բառերը գրելով։ Մատենագրական այս աչքառութիւնը բաւական չէր, կարծես, և ահա անոր մօտ անթարգմանելի անտարբերութիւն մըն ալ, ուրիշ մեր բոլոր հին մատենագիրները վարակուած են, և ատով իսկ հոգ չեն տարած իրենց ժամանակակից ու զրական-կրօնական կեանքի մէջ նշանաւոր հանդիսացած անձնաւորութիւններու կեանքը գրել։ Հեռի՛ մեղ հասած կարգ մը տուստելահիւս ու վիպային վարքագրութիւններէ բուն ինքնակենսագրութիւնով կամ կենսագրութիւնով թերեւս մեր մատենագրական պատմութիւնը պիտի կրնար իր ճօն էջերով ու անձերու փայլուն դրուագներով մրցիլ գոնէ հին արեւմտեան աղգերու գրական կեանքին հետ։ Յաւալի իրողութիւն մըն է, սակայն, որ այսօր մեր աղքատիկ մատենագրութեան չոր ու ցամաք պայմանութիւնը դասաւորելու և կանոնաւորելու համար կը պակսի մեղի ամէնէն աւելի անհրաժեշտ եղող տարրը՝ կենսագրականը, որ բոլոր ստոյգ և իրական պատմութիւններու քանդակին կարկառուն մասը կը կազմէ։ «Մեր մատենագրութեան պատմութեան թերին, կը գրէ Դուրեան Սրբազան, առաւելապէս ակնյայտնի կ'երևի մեր մատենագրաց կենսագրականին նկատմամբ, վասնզի ցամաք ու կցկաուր յիշատակութիւններ չեն կարող կենդանութեան շունչ մը փչել մատենագիր մեծ անձնաւորութեանց, ու միայն աւանդական համբաւն իրեւ փայլուն շրջանակ կը ծառայէ նոցա եղծեալ և գունաթափ պատկերին»։

Սբ. Ղազար Փարպեցի իբր Հայ մատենագիր դասապարտուած էր իր գործակիցներուն հետ խորասուզուիլ իսպառ մոռացումի աղջամուղջին մէջ, եթէ երբեք իր թշնամիներուն ձեռքով հալածանքի մասնուելով չստիպուէր իր ջատագովականը գրելու։ Հայ գրագէտ-եկեղեցականին դէմ

յարուցուած այդ հալածանքը կը բղխէր բուն իսկ զինքը յառաջող եկեղեցականներէ, որոնց պորտաբոյծ ու հեշտասէր կեանքին հանգէս դարուն ծնցուցած առոյգ, ուղղամիտ ու զարդացած եկեղեցականութիւնը դիւր չէր գար: Տակաւին Փարպեցիի այդ ջատագովական թուղթը չգտնուած, բանասէրները սաչափ միայն ծանօթութիւն ունէին այդ եկեղեցական-մատենագրի մասին, թէ ապրած էր Ե. ղ. դարուն վերջը, թէ աշակերտած էր Աղանի և թէ եկեղեց. պատմութիւն մը գրած: Սակայն այն օրէն սկսեալ երբ իր թուղթը հրաժեշտ կուտար զիջուած փոշիներու կոյտին, Ղազար բոլոր կրօնաւոր մատենագիրներու բաղդաւորագոյնը եղաւ և այսօր այդ թուղթին շնորհիւ, իր ապրած դարը երեւան կուգայ: Այդ թուղթը մեզի կը պարզէ հինգերորդ դարուն եկեղեցականութեան վիճակը, որ եթէ գրական տեսակէտով, իբրեւ ոսկեգար՝ փառքի ամենափայլուն էջը կը ձեւացնէ մեր մատենագրութեան պատմութեան աղքատիկ էջերուն ծոցը, միւս կողմէն ամօթի լալն էջ մըն ալ կը բնայ, մատնանշելով եկեղեցականութեան մէջ բացուած խրամատ մը և ցոյց տալով տգէտներու նախանձը և յարուցած հալածանքը հանգէս չորերու: Սահակի ու Մեսրոպի աստուածադեցիկ մղուամովը հազիւ թէ կ'ողջունուի մտաւոր բարգաւաճումի, գրական յառաջդիմութեան և կրօնական ողջմտութեան արշալոյսը, տգիտութեան մառախուղի այնքան դարերէ յետոյ, և ահա խաւարասէր ու յետադիմական կրօնաւորներ ու արեղանք՝ մեղկութեան մէջ սնած, առանց զգալու ժամանակին պահանջները, սկսան ոգիով չափ հակառակիլ՝ ոսկեբերան ու ոսկեգրիչ թարգմանիչներու զարգացման քայլերուն: Բայց որչափ կենդանի էին Սահակ ու Մեսրոպ, այդ երկու աստուածային վարդապետները չափ կը դնէին սանձարձակ բերաններու, նկատելով կրօնական պէտքերը, ձեռնարկին կարեւորութիւնը, զարգացումին օգուտները, ուրկէ պիտի նպաստաւորուէին Հայ ժողովուրդն ու եկեղեցին:

Հազիւ անոնք վախճանեցան, և ահա ազիկար եկեղեցականներու սրտին խորը կուտակուած նախանձի ու ատելութեան շողինքը սկսաւ դուրս պոռթկալ ա՛յնքան կատաղօրէն: Հալածանքը սկսաւ անոնց դէմ, սուտ բարեպաշտութեան, կեղծաւոր կրօնականութեան կեղեւին տակ պահուըտած նախանձին յարուցած հալածանքը, որուն երեսէն երանաշնորհ թարգմանիչներէ շատեր փաթաղիկեալ, ուրիշներ՝ աղանդաւոր, չատեր հերետիկոս և ուրիշներ անկրօն ամբաստանուեցան անիրաւօրէն, այդ միեւնոյն անառակ ու չամբուշ եկեղեցականներու ձեռքով ու թեւադրութիւնով: Այս ամէնուն մասին տեղեկութիւն անգամ պիտի չունենայինք մինք, և թէ դիպուածը մեր ձեռքը չձգէր Փարպեցիին թուղթը: Այդ ընդարձակ նամակ-թուղթը երեւան կը բերէ Հայ գրականութեան զեղազտական հանճարին ու ոգին գրողմը, և իրաւամբ

կ'արդարացնէ Ղաղարի ճարտարան ու Աթենացի յորջորջումը և ցոյց կուտայ անոր մէջ կրօնական ողջմտութիւն մը, որ ձևուած է աւետարանական սկզբունքին վրայ. և միւս կողմէ մեզի ճշմարիտ նկարագիրը կուտայ նոյն դարու Հայ կրօնաւորութեան:

Այդ թուղթը երկար տարիներ անձանօթ մնաց մատենադարաններու անկիւնը: Շախաթունեան Յովհաննէս Արքեպիսկոպոս, Տեսուչ Էջմիածնի Մատենադարանին՝ 1829ին Մսեր վարժապետ Զմիւռնիացիին հետ զբաղած էր կարգի դնելու Մատենադարանը, երբ Ղաղարի եկեղեցական պատմութեան մէկ ձևագիրն մէջ գտաւ անոր այս նամակը: Այդ օրինակը միակն է, որուն վրայէն 1853ին Մկրտիչ Էմին առաջին հրատարակութիւնը ըրաւ, իր կողմէն անոր վրայ աւելցնելով Յառաջաբան մը և ի՛նչ ի՛նչ ծանօթութիւններ: Կ'արժէր որ Ե. րդ. դարու Հայ եկեղեցականութեան ինկած վիճակը անգամ մըն ալ ցոյց տալու համար, այդ թուղթին աշխարհաբար թարգմանութիւնը ամբողջութեամբ հրատարակէինք Մասիսի մէջ, բայց չուզելով գրական-գեղարուեստական թերթի մը ընթերցողները ձանձրացնել զուտ եկեղեցագրական ցամաքութիւնով մը, պիտի բաւականանամ այդ թուղթէն Հայ եկեղեցականութեան վերաբերող գլխաւոր հատուածները յառաջ բերել, մասնաւոր ծանօթութիւններով, և այնուհետեւ այդ տեղեկութիւններուն վրայ հիմնուած, զուգակշիւ մը շինել Հին և Նոր եկեղեցականութեան, քանի որ մեր այսօրուան կեանքին մէջ ալ այդ նախանձի, այդ ատելութեան ստորնութիւնները գլուխ կը ցցեն, հրապարակի վրայ, ինքզինքնին գեղերեսելով կրօնքի ու եկեղեցիի կեղծ չափով մը:

ՄՈՒՆԵՐ, ՆՊԻՍԱՊՈՍ

Հ Ո Ք Ի Ս

Հիւանդ սերեւ մը տեսայ կանանչին մէջ դաւաճումն: Ի՛նչ աղուոր էր գարունը, փափուկ հովէն օրօրուն Սիրուն խոտերը դաւաճին, ծաղիկներն ալ բխր գոյնով Կը խնդային լռելեայն, գաղջ աւետուն տակ գինով:

Բայց զարնային կենսաւէտ այդ պարին մէջ մայրուն՝ Հիւանդ սերեւ մը տեսայ, կանանչին մէջ դաւաճումն, Զորցած սերեւ մը նիւար, որ գեփխոյին հրպուսով Մեռելամեծն կը դողար՝ մարգերուն մէջ տկնաբով:

Սիրքս անհուն ցաւով լի՝ եւ ծռեցայ սրգահար Մասներու մէջ առի գայն, ու իր մարմինը նիւար Դուրգուրանքով, արցունքով մօտեցուցի օրբունքիս...:

Անմամանակ քաւումս՝ զարնան սերեւ մ'է հոգիս. Ծաղիկներուն մէջ կեանքին, գեփխոյին տակ մայիսի. Ա՛լ ժպտելու անկարող, ան կը քաղա՛յ, կը մըսի՛...:

Հիւանդ սերեւ մը տեսայ կանանչին մէջ դաւաճումն...

ՌՈՒՐԵՆ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Մասիսի ներկայ թիւով, հասոյքը ունինք հրատարակելու, ողբացեալ Ռէթէոս Պէրպէրեանի **Իմաստաւէր Գեւմի** մը վրայ մէկ ուսումնասիրութիւնը, իր վերջին գրութեան, զոր **Մասիսի** համար պատրաստելու հոգը ունեցած էր մեծանուն գրագէտը, Պէրպէրեանի՝ **Մասիսի** հանդէպ ունեցած համակրանքին կենդանի նշանը եղող այդ աշխատակցութիւնը՝ որ իր վերջին ալ աշխատակցութիւնը ու ձեռագիրը եղած է՝ **Մասիսի** հրիտակումը՝ մեզի համար Թանկագին յիշատակ մըն է և բացառիկ բախտ՝ մը խմբագրութեանս՝ որ պատիւը կ'ունենայ հիւրընկալելու ներհուն զրազէտին վերջին ձեռագիրը, գրութեան ա'յնչպիսի անմոռանալի յիշատակներով զիշերը իր մահը նախորդող օրուան։ Ճշմարիտ յուզումով մըն է որ, **Մասիսի** մէջ կ'ամփոփենք՝ յաւատարմութիւն մահու այդ աշխատակցութիւնը՝ իր վերջին նուիրական ձեռագիրը և Թանկագին աւանդը զրականութեան՝ որո'ւն վրայ ցամքած է մեկանը զրիչի անխոնջ վաստակաւորին, որո'ւն հպած են վերջին անգամ իր ձեռքերը և որո'ւն վրայ բաբախած ու Թրժուցած են իմացականութեան կայծը և աչքին լոյսը բազմաւորիւն ուսուցչապետին։

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԴԵՄՔԵՐ

ՍՈԿՐԱՏ

Սոկրատ արժանի է նկատուելու իբրեւ հայրը ճշմարիտ փիլիսոփայութեան, նոյն իսկ գիտութեան։ Գիտութիւն և փիլիսոփայութիւն իրենց առարկայ ունին ընդհանուրը. իրենց դասած ճշմարտութիւնները, իրենց իբրեւ եղրակացութիւն կազմած նախադասութիւնները ընդհանուր են և կը վերաբերին միշտ երեւութից և էից ամբողջութիւններու, որոց հառարակաց հանգամանքն ու բնութիւնը կը բացատրեն։ Արդ մարդկային միտքը ինչպէս կը հասնի այդպիսի ընդհանուր, տիեզերական դաստիարակութիւններու կամ, որ նոյն է, օրէնքներու, և ինչ կրաչափք տարտի վնասուել իր խաբուած չըլլալուն, մէկ խօսքով ուղիղ մտածումներու և երեւութից բացատրութիւններուն մէջ վստահօրէն յառաջանալու ճամբան, կամ տրամաբանական մեթոտը (dialectique) որն է, ահա՛ բուն այս հիմնական ու կարեւոր կէտին իր ուշադրութիւնը դարձնելով է որ Սոկրատ եղաւ ճշմարիտ վերանորոգող մ'իմաստասիրութեան, միանգամայն և ըլլալով բարոյական գիտութեան մեծ հիմնադիր մը։ Մանաւանդ կրնայ ըսուիլ թէ Սոկրատի բուն նպատակն էր այս վերջինը, բարուց ուղղութեան ճշմարիտ կանոնները ցոյց տալ, բայց ըստ որում ինք համոզուած էր թէ առաքինութիւնը գիտութիւն է, թէ բարոյական կանոնները ճշմարտութիւններ են ինչպէս բնութեան կարգաց վերաբերեալ ամէն ճշմարտութիւն, կը խորհէր որ նոյն գիտական մեթոտները հարկաւոր էին բարոյական ճշմարտութեանց գիտարին և հաստատութեանն համար, որով և իր մեթոտը ընդհանուր գիտական մեթոտ մ'եղաւ և ծառայեց այսպէս նոյնիսկ Բանական Արուեստին հիմերը դնելու, գիտական մեթոտը հիմնելու, և թէեւ կարծուեցաւ թէ կ'անձկացնէր իմաս-

տասիրութեան դաշտը՝ հրաժարելով իր նախորդաց տարապայման յաւակնութիւններէն «Ծանիր զքեզ» ընտրելով իրեն նշանաբան, բայց այդու աւելի լրջօրէն ու արդիւնաւորապէս ծառայած գտնուեցաւ փիլիսոփայութեան:

Սոկրատ Բրիտտոսէ յառաջ 470ին ծնաւ Սթէնքի մէջ: Իւր հայրը, Սոկրոնիսքոս, արձանագործ էր և ինքն իսկ ի սկզբան իր հօր արուեստով պարապեցաւ, բայց յետոյ ինքզինք ամբողջապէս նուիրեց իմաստասիրութեան և բարոյախօսութեան: Միևնոյն ատեն զանց չըրաւ իր քաղաքացւոյ պարտականութիւնները: Իրրեւ զինուոր ծառայած էր իր քաղաքին տուած պատերազմներուն մէջ. Պոտիդէի մէջ Աղկիբիադէսը ազատած էր ու Դելիոմի մէջ՝ Բսենոիոնը: Վիճակաւ ընտրուած Ծերակոյտի ժողովին անդամակցած էր, ուր իր համակրանքը կորսնցնելով մերժած էր քուէի դնել անիրաւ մահալճիւ մը: Սոկրատ պարզ էր իր ապրելու և ուսուցանելու եղանակներուն մէջ: Կ'արհամարէր քաղաքակիրթ կեանքի նրբութիւնները և բարեղարգութիւնները, բոկոսն կ'երթար, կը հանդուրժէր ցուրտի, քաղցի, ծարաւի, մինչ խնդրէնքէ կը լաժնուէր՝ կերուխումէ ու գինեբլուքէ իր կորովի մարմինն անմիաս, թողլով իր սեղանակիցները թմրած ու գինով: Կը խօսէր կը քարոզէր ամենուրեք առանց ունենալու ուսուցման որոշ վայր մը, ամէն տեղ լաւ էր իրեն խօսելու համար երբ իր շուրջ կը տեսնէր ունկնդիրներու շրջանակ մը, տաճարաց գաւիթները, մարզարանները, հրապարակները ու կը խօսէր ամէն կարգի մարդոց հետ որոց յաճախ իրենց վիճակին ու պէտքերուն յարմար օգտակար թելադրութիւններ կ'ընէր: Իր խօսքը սովորաբար կ'աւանդէր բարոյագիտական ուղղութիւն մը: Իր առաջին արուեստը, արձանագործութիւնը, գեղեցկին ու գեղարուեստին ճաշակը տուած էր իրեն, ինչ որ իր դպրոցին մէկ յատկանիշն էր, և շատ անգամ առիթ կ'ունենար նկարչութեան, քանդակագործութեան, հուստորութեան վրայ խօսակցելու արուեստագէտներու և գրագէտներու հետ: Պարզ ու ընտանի էր իր սովորական ոճը, բայց գիտէր նաև մերթ մոգել իր աշակերտները իր սրամտութեամբն ու պերճախօսութեամբը: Արտաքին բաւական թանձր կերպարանքի մը տակ նրբախոհ ու նրբազգած հոգի մը կար անոր մէջ, և խորհրդապաշտ նաև. ինքզինք Աստուծոյ հետ յարաբերութեան մէջ կը հաւատար. ծանօթ է «Սոկրատի Դեւը» որուն թելադրութեանցը կ'ապասէր շատ անգամ իմաստասիրական հարցումի մը պատասխանելէ յառաջ: Իր ուսուցանելու կերպը, որ նշանաւոր մնացած է Սոկրատեսան մեթոճ անուանով, կը կայանար գլխաւորապէս հարցումներու մէջ, որը ճարտարապէս ուղղուած և շղթայուած, խօսակիցը կը տանէին քայլ առ քայլ փնտռուած ճշմարտութիւնը գտնելու: Սոկրատ կ'ընդունէր որ ճշմարտութիւնը մեր մէջն է, մարդուն մտքին մէջն է, և թէ հարկ էր միայն պատշաճ գրգռումը

տալ մտքին ու անդրադարձումներ թելադրել մինչև որ ճշմարտութիւնն ինքնին պայծառապէս դար երեւան: Ուսուցանողին գործը կը նմանցնէր ծնուցիչի, մանկաբարձի գործին. ինքզինքն ալ, իր մօր՝ փենարէտի, որ մանկաբարձ էր, արուեստին հանգիստութեամբ, մտքերու ծնուցիչ կը կոչէր: «Մանկաբարձ կ'իներու ի գործ դրած արհեստին հետ նոյն է իմն ալ, սա տարբերութեամբ որ ես այր մարդերու աղատման կ'օգնեմ, իսկ անոնք կ'ին մարդերու, և ես ոչ թէ երկունքի մէջ եղող մարմինները, այլ հոգիները կը խնամեմ»: Բայց երկու եղանակ ի գործ կը դնէր իր խօսակիցներուն հետ: Երբ անոնք Սոփեսաներն էին սրոյ ուսուցիչ տգիտութիւնը կ'ուզէր պայթեցնել՝ իր գործածած եղանակը կեղծ տգիտութիւն մը, հարցախրոթիւն (ironie) մ'էր, որով ճարտար հարցումներու շարքով մը խօսակից սփեատը մնամէջ պարզուկ ագէտը, հետեւութենէ ի հետեւութիւն, կը բերէր կը յանգեցնէր անհետիւթ եզրակացութեան մը որ այն սկզբունքին յորմէ մեկնած էր՝ սխալն ու այլանդակութիւնն ընդունելու կը պարտաւորէր զինքը: Իսկ իր աշակերտաց հետ գործածած կերպը ծննդաբերութեան (maïeutique) մեթոտն էր, որով դադափարէ ի դադափար կ'առաջնորդէր ուսանողը ինքն իսկ խելամուռ ճշմարտութեան:

«Երկու բան կայ, կ'ըսէր Սոփատոսէլ, զորս կարելի է Սոկրատի վերադրել, այն է խելամուտեան ճառերը և ընդհանուր սահմանը»: Սոփեսաներն ընդհանուր դադափար յայտնող բառերուն իմաստի տարատմութենէն կ'օգտուէին՝ ամէն ինչ ըստ քմաց բացատրելու համար. Սոկրատ ուղեց որոշ սահմաններով ճշգրէ բառից իմաստը, որով և բնութիւնն այն իրաց և էից զորս այդ բառերը կը բացատրէին, սահմանել՝ ճշգրէ էր դադափարաց խելութիւնը, էական և երեւութից գոյութեան պայմանները, իրաց օրէնքը, ինչ որ պահանջն է գիտութեան. այդ սահմանը այսպէս ճշգրտուած սկզբունքներ կ'ըլլային որ կը ծառայէին ընծայական իմաստասիրութեանց, այն է ընդհանուրէն ի մասնաւորն իմաստասիրելու, ընդհանուր ճշմարտութեանց հետեւութիւնները եղրակացնելու: Բայց այդ ընդհանուր սկզբունքներուն և սահմաններուն հասնելու համար պէտք էր մեկնիլ մասնաւոր ճշմարտութիւններէ և անհատական դադափարներէ և անոնց նմանութեանցն ու տարբերութեանց վրայ խելամուռով համիլ ընդհանուր դադափարներուն և օրէնքներուն: Ահա՛ ինչ որ կ'ընէր Սոկրատ օրինակներ կուտելով, հանգիստութեանց դիմելով, դիտողութիւն ու քննութիւն թելադրելով: Ահա՛ ինչու համար ըսինք թէ նոյն իսկ գիտական մեթոտը, տրամաբանական ճշմարիտ մեթոտն էր որ կը հիմնէր Սոկրատ, և իմաստասիրութեան ճշմարիտ սկիզբը կ'ընէր ան:

Սակայն յաւէտ բարոյախօս մ'էր. ճշմարտութիւնը բարեոյն համար կը փնտռէր, ու մեծագոյն ճշմարտութիւնը բարին էր իրեն համար:

Ընդունելով Անագոսագորի հետ թէ տիեզերաց առաջին պատճառը իմացական էութիւն մ'է, միտք ու բան էր, խափոյն հետեւցուցած էր թէ ամէն ինչ՝ իբրեւ իմացական պատճառի արդիւնք՝ բարւոյ համար, բարի վախճանի մը համար եղած է, թէ բարին պարտի մեկնել զամենայն, և թէ ճշմարիտ ու գերագոյն իրականութիւնը բարին է, որուն ստորադասուած են ամէն այլ իրականութիւնք: «Եթէ մէկն ուղէ, կ'ըսէր, իւրաքանչիւր բանի պատճառը գտնել, թէ ինչպէս կը ծնի, կը կորսուի կամ կայ ան, բա՛ւ է միայն փնտռել լաւագոյն եղանակը որով ան կրնայ ըլլալ»: Ապա տիեզերքն ու մարդը բացատրող գիտութիւնը բարւոյն գիտութիւնն է, և «Սոկրատով փիլիսոփայութիւնը՝ յոնիական բնագիտութիւնէն, պլաթագորեան ուսողութիւնէն և եղէական տրամաբանութիւնէն կը վերածուէր բարոյագիտութեան, որ կ'ուսումնասիրէ իրաց առնչութիւնը բարւոյն հետ. — Ալ. Ֆուլիէ»: — Բարւոյն գիտութիւնը Սոկրատի համար կը նոյնանար բարւոյն գործնականին հետ. ո՛վ որ բարին զիտէ՝ կը գործէ բարին. գիտութիւն և աւաքինութիւն նոյն են, չարը տգէտ մ'է, ոչ ոք կամաւ չար է, վասնզի ոչ ոք կ'ուղէ իր չարիքը՝ որուն ուշ կամ կանուխ կը յանգի չար գործը, բայց միայն տգիտութեամբ: Գիտնալը դասաւորել է իրերը սեւերու և սեպականերու, ապա և գործերը դասաւորել, այսինքն զանոնք բարի կամ յոռի, օգտակար կամ վնասաբեր, արդար կամ անարդար, որ ըսել է առնել կամ չառնելի, հետեւելի կամ զգուշալի խումբերու զատել իր բանականութեան մէջ, յորմէ հարկաւորապէս կը հետեւի ըստ Սոկրատայ և գործեն ըստ այդմ: «Կրթեցէք մարդիկը և լաւագոյն պիտի ընէք զանոնք», կ'ըսէր, և կը մերժէր անձնաշխատութիւնը (libre arbitre): [Յաջորդով]

ՌԷԹԷԴՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՍԻՐՈՅ ԹԱՂՈՒՄԸ

Նոմիկն շռիկն ներքեւ պեղեցի
Փոս մը՝ մանկական գերեզմանի պէս.
Ու քաղեցի հոն խոստումներդ ես,
Խոստումներ՝ զոր մերք ջրաւ սերդ ինծի:

Զանոնք մրդեցի հողերուն ճակ գորշ.
Ու մանուտ քաւ մը դրդի վրանիս.
Ու քոյրսիքը սիրոյ դամբանիս
Պըսակ հիւսեցի վարդէն վաղարօշ:

Մեռան ծաղիկներն՝ անգոր՝ սիրոյդ պէս,
Արեւմարտիս աշ առաջ իրիկուն.
Սակայն՝ իմ ցաւիս նըման անասան
Նոմիկ՝ տարիներն ևն հանդիսեսես:

Թարգմ. ՄԻՍԱԲ ՄԵՇԱՐԵՆՅ

ԹՕՄԱՍ ԼԷՂ, ՓԻՔՕՔ

ԷՏԿԱՐ ՇԱՀԻՆ՝ Հայ նկարիչը՝ մէկն է Ֆրանսական արդի Գեղարուեստի վարպետներուն, և, նկարչական աշխարհին մէջ՝ կը վայելէ հուշակ մը ամէնէն եզականներէն։ Իր համբաւը տարածուած է ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, փառքովը իր ինքնատիպ ու հազուադէպ ներուժեամբ արուեստին՝ որ սքանչանքը կը գրաւէ բոլոր Արուեստի վարպետներուն, ինչպէս գեղարուեստասէրներու։ Բարիզի Սալօններուն մէջ մրցանակի արժանացած միշտ, իր տաղանդը ու համբաւը շրջանը կ'ընեն ամէն տարի գեղարուեստական շրջանակներու և Ֆրանսերէն թերթերու, որոնք բարձր գնահատականներու պանծացումով կը հռչակեն զորձը Հայ արուեստագէտին։ Ինք նկարազարդած է Ֆրանսացի հեղինակներու գիրքերը և իր Գործը տիրական տեղ մը կը գրաւէ Ֆրանսական Գեղարուեստին մէջ։ Զայն **Մասլիսի** միջոցով իր ազգակից երկրացիներուն ծանօթացնելու նպատակով, իր մեծ արուեստովը ու զործովը, կը ներկայացնենք Ֆրանսացի գեղարուեստի քննադատի մը ուսումնասիրութիւնը, ընդարձակ ու նորը տեսութեան մը այն դիմագծութեամբ՝ որ երբեք երեւցած ըլլայ մեր մէջ իր վրայ։ Ֆրանսական գեղարուեստի ուսումին մէջ վայելող այս արուեստագէտ Հային փառքը՝ է՝ նաև մեր փառքը։ Զայն զգալու առիթ տալու մեր բաղձանքը կ'իրականանայ՝ Հայ ընթերցողներուն իր ծանօթացումովը **Մասլիսի** մէջ, ընդարձակ ու մասնագիտական ուսումնասիրութիւնով մը։

ԷՏԿԱՐ ՇԱՀԻՆ

Ինչ որ ամէն բանէ աւելի կը հրապուրէ Էտկար Շահինը, Բարիզն է, ամբողջ Բարիզը՝ իր դրդեկեակաւոր կամ մեռած քանդակներն թշուառութեամբ։ Իր օտարի նրբատես աչքը մերիններուն պէս յոգնած չէ տեսարանի մը կրկնումով, այնքան յաճախակի տեսնուած՝ որ ալ զայն անտեսելու աստիճանին կը հասնինք։ Իրեն ներկայացող անհունորէն զանազանակ կեանքը, արուարձանի տեսարաններէն մինչև ծառուղիները, կը համադրուէ զինքը։ Այնպէս որ շատ անգամ իր փորագրութեան կազմածը հետը առնելով դացած է փողոցը, պղինձին անմիջական հարուածներ տալով և անոր վրայ ձգելով կենդանի ուրուագիծերը ամրացնելու, Բիլիի հրապարակին և կամ կամուրջին տակ ընկողմանած քնացողներու, ամէնը քանի մը կորովի զիծելով ստուերադձուած ու վերջէն ժանտաջուրով փորուած։ Ահաւասիկ կանգ կ'առնէ մուրիկներ դիմագծելու, իր գրոցով վշտաւեր դէմքերու բոլոր խորշումները պրպտելով, հաստատապէս որոշադրելով անոնց կազմութիւնը, լքելով զանոնք երբ յանկարծածին տիպարը կորսնցնէ և անոնց քով վերսկսելով ուրիշ ստուերադձութիւն մը, կամ խորշոմած դէմք մը՝ մարած աչքերով, ծալձալ մորթով, անյարդար մօրուքով։ Ահաւասիկ մետաղին մէկ անկիւնը կը ծածկէ գրոցով փորուած ուրուագրութիւններով, կամ թթուաւոր կը փորագրէ անուշիկ աղջնակ մը, միւսումնայն տախտակին վրայ իրար խառնելով բոլոր իր գործերը։

Անշուր փորագրութեան մէջ է սակայն որ մասնաւորապէս գերա-

դանց է ինք: Իր գրոցը հաղիւ կրնայ գգուել պղինձը, հաղիւ կրնայ հաստատ ու թեթեւ դժով շրջափակ մը նշանադրել, կամ բազմաթիւ նրբին գիծերով ձեւ մը կերպել, և կամ խորապէս մխուիլ մետաղին մէջ, ցցելու համար մօրուքները որոնք հասակին երկու կողմէն թանաքը պիտի զուակն և այսպէսով պիտի տան սեւագրութիւններ, օժտուած յատկութիւնով մը՝ որ անծանօթ է ժանտաջուրին: Եւ այն ատեն ալ դարձեալ շատ մը ժանտաջուրի փորագրիչներու պէս պիտի չդոհանայ միայն ջնարակին հոկելով ու թթուռութիւն թողլով քիչ կամ շատ մետաղը ծակելու հոգը:

Իր գրոցը կը փորէ նաեւ պղինձը և այսպէսով գիծին կուտայ ձկու-նութիւն մը, զոր չպիտի կարենային տալ կէս մեքենական միջոցներ, ինչպէս են ժանտաջուրի յաջորդական լուացքները: Մնաց որ, Շահին արուեստը անհրաժեշտին կը վերածէ և կը շատանայ յաճախ թթուութեամբ վրձնելով փորագրելի մասերուն վրայ զետեղելով, և պէտք եղածին պէս տախտակը սրբելով կամ լուալով: Այս կերպին հետքերը կարելի է գտնել քանի մը փորագրութեանց մէջ, ինչպէս Ապուրի Բաշխուսին, ուր արուեստագէտը պղինձին վրայ կաթեցուցած է թթուութիւն քանի մը չիթեր՝ որոնք զայն տեղ տեղ վաղանցիկ բորով մը կըծած են:

Էտկար Շահին այս արուեստը կ'ամբողջացնէ հատիկի աշխատու-թեամբ: Ոչ միայն գիծին ձկուռութիւնը կը վնասէ, այլ նաեւ մակերե-սի լուսաւորութեանց զանազանութիւնը: Արժէքներու խոհական հաս-կացողութիւն մը ունի և ոչինչ պակաս կը թողու ստանալու համար ամէնէն այլապէս հակընդդիմութիւնները: Փոխնիփոխ կը գործածէ թթուութեամբ ծակելուած ռետինի հատիկը կամ ծծմբահատը՝ որ աւելի թանձրախիտ՝ ծածրադանդաղ միջնորոտներ ու կապարեայ երկինքներ կուտայ, և որ սակայն թոյլ կուտայ նաեւ նրբերանգուած ստուերներով ալ կերպաւորել: Եւ երբեմն ալ, զմոռեցնելով կը քերէ մետաղը, թեթեւ գունաւորումներ ստանալու համար: Վերջապէս նոյնիսկ Ռօփաի սոյնքան սիրելի կակուղ ջրգեղը փորձած է զինքը, և այս կերպով եղած են իր Անաթօլ Յրանսի Կասակերգական Պատմութեան պատկերազարդութիւն-ները, և իր գեղեցկագոյն կտորներէն մէկ քանին՝ ինչպէս Թափառական Հրեան մէջ Լեռանը: Պատճառը այն է որ այս ջրգեղը կը թոյլատրէ ստանալ փորագրական թխագոյնին նման գոյներ, և այսպէսով փորա-գրելը կը մերձենայ բնականապէս 1840ի վարպետներուն, Կավառնիի ու Տօմիէի:

Որովհետեւ Էտկար Շահին ինքն ալ մեծ նկարագրագէտ է, այդ բանը զինքը բնական կերպով տարած է փորագրելու կենդանագիրներ, Անաթօլ Յրանսինէն մինչեւ Վերլենքան Բօրնելիինը, Ալֆրէտ Սթեվենսի պատկերէն՝ մինչեւ ծանօթ Ժողովեալսէր Մ. Ժէպօինը, կամ Ուօլթըր Մալթասինը:

Պէտք է կանգ առնել իր Իսաղուհիի մը Պատկերին և Օր. Ճ.ի Պատկերին առջև: Անոնք բացարձակապէս հակընդդէմ տպաւորութիւն մը ունին: Առաջինին արուեստը զարմանալի դատողութիւն մը ունի. — դէմքը քիչ մը երազուն և արտայայտուած անհուն փափկութեամբ մը, աւանց որ և է աւելադրութեան. մասնաւոր արժէք մը կը ստանայ անկա չփակին գեղեցիկ թաշեայ սեւութենէն ու մեծախեղութեամբ գլխարկէն, որ յատկին վրայ կը բարձրանայ՝ թեթեւ հատիկներու պատրուակով մը. արուեստագէտը թուղթին ճերմակին վերարկուի դեր տուած է և այս պարզութիւնը իր այս գործին գերազանցութիւն մը կուտայ: Միեւնոյն սակաւապէտութիւնը կը գտնենք օրիորդ Ճ.ի չփակին սեւութեանը ու գլխարկին մէջ ալ, բայց հոս դէմքը արտակարգ կենդանութիւն մը ունի, այս սուր ու նուրբ դիմագծութիւնը, կամչոտ քիթով, կենդանի և անհամաչափ աչքերով, գեղեցիկ՝ իրրեւ արտայայտութիւն: Այնքան ուժգին իրականութիւն մը կայ հոն, որ անձնաւորութիւնը անսովոր կարկառ մը կը ստանայ, Հոֆմանէ մը կամ Էտկար Բօէ մը գծագրուած դիմատուերի մը պէս: Այս արուեստը քանի մը տարի վերջն է միայն որ տեղի կուտայ, երբ արուեստագէտը անբաղդատելի վառվռունութեամբ, որոշ գծագրութեամբ ու անսովոր կաղապարումով, կը կանգնէ Լուիզ Յրանսի իր պատկերները:

Ու դէմքի այն կենդանի արտայայտութիւնը զոր իր երիտասարդութենէն իսկ կը սիրէր յանկարծ գտնել Նովէլլի մը փոխնիփոխ ծիծղուն ու ողբական դիմակին վրայ, Էտկար Շաշին կուտայ իր Լիլիին, ձօրճիկալին ու Բիքալին. զայն կուտայ իր պերճադգեստ աղջկան տիպարներուն, և անակնկալ կերպով կ'արտայայտէ անոնց կեղծ ժպիտը, անոնց վաղաթաքնամ երիտասարդութիւնը և անոնց տարածուն աչքերը: Բայց իր դիտողութիւնը չի կառչիր մնար այդ պաշտելի ժաննկաղարգ թշուառութեան վրայ. անկա խոնարհներուն ու պատառատուն զգեստներով խեղճերուն ալ մտահոգութիւնը ունի: Ահաւասիկ, օրինակի համար Նեսաւանը, իր երեք անձերով, կամ Մօնմարթի Մուրացիկին մէջ, ապակեգոյն աչքերով Քրջանաւաքը, Ջրագառը և Մուրիկը՝ ձեռքերը գրպանը խոթած, գլուխը արհամարհանքով անդին դարձած, Մուրիկը՝ որ փորագրիչին առաջին գործերէն մէկն է՝ ուր կը հաստատուի արդէն իր տեսլականին վստահութիւնը:

Հազուադէպօրէն արդէն անձնաւորութիւնը իր ապրած մթնոլորտէն կզլիացած է. Շաքօ-Ռուժի խոճիթ մը, հիմակ ալ անհետացած, կամ վայրանկար մը՝ իրեն իրրեւ շրջավայր կը ծառայէ. փոխադարձաբար, հազուադէպ կերպով տեսարանը առանձին ներկայացուած է: Եւ սակայն Սենդ-Ուանը կայ, ամբողջներէն դիտուած, դարձեալ Շաշինի տիրական գործերէն մէկը՝ խիստ գունաւեղ, շատ պարփակուած մթնոլորտով, շնորհիւ հատիկի գորշագրութեանց այլազանութեան, և ամէնէն աւելի

չա՛տ անձնական, ս՛յնքան տարբեր Լըբէնի գործերէն, որքան Ռաֆաէլիիններէն :

Էտկար Շահին ասոր կը միացնէ կազմութեան կատարեալ հասկացողութիւն մը որ իրեն թոյլ կուտայ անձնաւորութիւնները շատցնելու : Ըլլայ Սեն-Միշէլի Հրապարակին, կամ Մեծ Քարահանգեղոս Թաղին և կամ Կապուիէլ Մուռէյի հետ իր պատրաստած փողոցի, տօնավաճառի, կամ ըմբշական տիպարներու շարքին մէջ, իւրաքանչիւր մանրամասնութիւն ինքնայատուկ արտայայտութիւնը ունի, և սակայն երբ քիչ մը հեռանաս, ան կը վերստանայ ամբողջին մէջ իր ունեցած դիրքը . միեւնոյն բանն է Ապուրի Բաշխումին համար՝ ուր ամբողջ պատին երկայնքը կարգով շարուած է, և կամ Քիշիի Հրապարակին համար՝ ուր գնորդներու և վաճառորդներու բաղմաղբաղումը գերազանցապէս զգալի է :

[Յաջորդով]

ՅՈՒՍԲԱՆ ԼԵՔԷՌ

ՓՈՔՐԻԿ ԵՐԱԶԱՏԵՍԸ

Ու տեսայ երազիս մէջ որ թեւեր ունիմ արծիւի փետուրներով, թեւեր նախշուն ու լայն բացուած, որ զիս ամպերուն հաւասար բարձրութեան մէջ կը բռնէին : Մա՛յր, ըսի, ի՛նչ պիտի ըլլայ երազիս խորհրդաւորութիւնը որ աս նոր տարիին գիշերը անուշիկ քուն մը բերաւ աչքերուս : Բարձիս տակ վարդեր շօշափեցի ձեռքովս ու շրթունքներս ալ նոյն պահուն մեղրի համով զգացի օծուած :

Սմայն՝ ու բարձրութիւնը մեծութիւն կը նշանակէն, տղա՛ս, ըսաւ մայրս, Նոր Տարին չնորհաբեր տարի մը պիտի ըլլայ քեզի համար, երբ դուն ինքք ասն չնորհքը քեզի պահելու արթուն նախահոգութիւնով, մաքուր ու ոսկիի պէս մաքուր աման մը ըլլաս :

Ես անգամ մըն ալ հարցուցի, մեծութիւնն ինչ կը նշանակէ, մա՛յր, քանի որ ես մանուկ-պատանի մը տակաւին, դուն ամէն օր քու թիզովդ չափեցիր հասակս, ի՛նչպէս անմիջապէս կրնայի մեծնալ, երբ դարունին ցանուած բամպակներին չեմ, կամ երբ ուռենիին կուշտէն բուսած մորճիկը չեմ . — Մեծ ըսելով ամէն տոսեն հասակի չափ կամ տարիքի հասունութիւն չի հասկցուիր, տղա՛ս, մեծ ուրիշ բաներ ալ կ'ըլլան, մեծութիւն միտքի, մեծութիւն հոգիի, մեծ սակաւին բարոյական նկարագիրն ալ չափահասի մը, ինչպէս քեզի պէս մանուկին մէջ : Մեծ հոգին, մեծ միտքը ի՛նչ հապա, աւելցուցի : — Մեծ հոգին, մեծ միտքը ասն է, պատասխանեց մայրս, որ ճշմարիտը կը սիրէ, բարին կը դաւաճի ու գեղեցիկին համար ալ իր պաշտանքը կը բերէ :

Ատ իսկ վայրկեանին ձեռքս վար առի մօրս օձիքէն ու ես իմ մէջս ծրարուելով խորհիլ սկսայ . — Ի՛նչպէս պիտի կրնամ երեք բան նոյն թափով հետապնդել ու երեքը մէկտեղ ունենալ օր մը . — չա՛տ դիւրին,

շատ հեշտ, մի՛ յուսահատիր երբեք, փոքրիկ տղայ, ուրիշ կողմէ ձայն մը ականջիս, առ այժմ հասակիդ գործն ըրէ, շարունակեց այն ձայնը, դպրոց դնա, պարկեշտ եղիր, կամքի ուժով հետապնդէ մտաւոր դարգացումդ, ինքզինքդ հեռու պահէ ծոյլերու դրացնութենէն, ան ատեն, օրըստօրէս բար աղւոր հողի մը պիտի դայ խաղայ մէջդ, ան ատեն աշխարհ իր ստոյգ իսկականութեան մէջ տեսնելու համար, գիշերն ալ ատ աչքերդ վոյգ մը փայլուն արեւներու շողանքներով ապահովուած պիտի գտնես:

Նոր տարին, ի՛նչ աղւոր երազ, ի՛նչ գեղեցիկ յոյսեր: Այս պատճառով անա ես ալ բնաւ չպիտի զգամ սիրտ հատցնող տրամութիւնը, երբ շուրջս գծուարութիւններ ունենամ, կամ երբ բերանիս մէջ բոլոր ակումներս մէկտեղ կոտտան: Առ այժմ, այո՛, հասակիս գործը պիտի ընեմ, մնացածը ինծի պիտի ըլլայ կը հաւատամ: Մեծ մարդ մը պիտի ըլլամ, ու երեք աղւորութիւններ մէկտեղ պիտի սիրեմ, բարին, ճշմարիտը, գեղեցիկը:

Բարին՝ որ գիտեմ ինչ պիտի ըլլայ ու գեղեցիկը՝ որ պիտի գիտնամ թէ ո՛ւր կը գտնուի: Պիտի բաղձայի որ աս գիշեր անգամ մըն ալ նոյն քունը գար աչքերուս վրայ ու նոյն երազս անգամ մըն ալ կրկնուէր: Նոր տարին ուրիշ ի՛նչ ունէր որ պիտի նուիրէր ինծի պէս ուսանողի մը, որ կ'ընդունի ու կը հաւատայ թէ՛ գօտեպնդ աշխատողն է ուրեմն որ պիտի շահի մրցանակը:

ԹԱԿԱՏԻՆՅԻՆ

ձօղուէ Գարտուչի, իտալացի իմաստասէր բանաստեղծը, որ մեռաւ վերջերս, մէկն է իտալացի ժամանակակից գրականութեան հռչակաւոր ղեմքերուն, արժանացած Նօպէլի առաջին մրցանակին: Մեր համակրելի աշխատակիցը՝ «Տօմիսօ» որ մահուանը առիթով գայն ներկայացուց Հայ ընթերցողներուն, Գարտուչիի մէկ գործէն մեզի զրկած է հետեւեալ տաղերը, որոնք գեղեցիկ նմուշներ են բանաստեղծին խէշալ և խորագրեցիկ գրականութեան:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԷՋԵՐ

Ն Ա Խ Ե Ր Գ

Կ'արհամարհեմ այսօրուան բանաստեղծութիւնը ես. կամահաճ՝ անիկա առաջին հանդիպողին կը մատուցանէ իր կողերը անկտրով և առանց խայտանքի ու առանց սարսուռանքի կը փռուի կ'իյնայ սովորական համբոյրներու տակ ու կը մրափէ:

Ես կը սիրեմ կշռայանդ եռանդավառ տաղերդը, ծափհարութեանց թնդիւնով պարերգողներու մէջ կայտուուն: Զայն կը բռնեմ, թռած միջոցին, թեւածայրէն, թէեւ անիկա կը դժկամակի ու կը զիմադրէ,

Ինչպէս սիրատարի հուրիի մը գրկախառնումէն գալարուող Բրոնուհին, ձիւնապատ լեռան բարձունքը: Ճնշումին տակ, յորդառատ իր կուրծքին հրապոյրները կը զարթնուն ու կը գեղեցկանան:

Համբոյրները, բարձրագոյ ճիշերը կը զուգորդին իր հրավառ շրթունքին վրայ, իր մարմարակերպ ճակատը կը փողփողէ արեւին տակ շողարձակ և իր վարսերը իրարմէ բաժնուած, քակուած երկարատատան կոհակի մը նման կը վէտվէտին հովին :

ԱՂՋԻԿՍ Կ'ԱՄՈՒՍՆԱՆԱՅ

Ո՛վ դու զոր ունեցայ ես երբ խեղճուկ տանս վրայէն յոյսը կ'անցնէր փախստական թռչունի մը պէս և ես արհամարհանքով կը բազկէի սպառնայի դուռներուն,

Հիմա որ, երկար դժնդակ պայքարներէ ետքը, անկիւն մը ունիմ հանդարտօրէն երազելու, երբ շուրջս կը կերկերին շողմաձայն թութակները

Եւ ահա կը փախչիս կ'երթաս, ո՛վ իմ տատրակս. կ'երթաս, յուզուածով, նոր բոյն մը կազմելու ինձմէ հեռու, անտեսանելի հորիզոններու գաղջ մթնոլորտին տակ :

Գնա՛, սէրն ալ միասին ա՛ռ, հետդ զուարթութիւնն ալ երջանկու թիւնն ալ տար, խնձիղն ու մանաւանդ հաւատքն ալ մի մոռնար տանելու : Մտածկոտ ու տխուր, պիտի հետեւիմ ես քեզի լուեկայն ու պիտի երազեմ :

Պիտի միտքս բերեմ այն օրերը, ուր տակաւին փոքրիկ աղջիկ, ծաղիկներ կը քաղէիր ազատիաներուն շուքին տակ : պիտի յիշեմ այն վայրահեանները, ուր փափկահիւս վարսերուդ շոյանքէն ներշնչուած հոգեւումնդ տաղեր կը ծնէին գրչիս տակ :

Խորհէ՛ և դիտէ՛, թերեւս պիտի գայ այն օրն ալ՝ երբ միասին պիտի քաղէնք տետրակը հին անցեալ տարիներուն և պիտի վերերազենք քու քաղցր ժպիտդ ու սիրավառ նայուածքդ, զաւակացդ ներկայութեանը :

Կամ եթէ կ'ուզես, սպասենք դերադոյն այն վայրկեանին՝ որ պիտի հնչեցնէ օրհասը կեանքիս : Սուս լաւ չէ՞ այսպէս. այն ատեն, ո՛վ իմ գողտր աղաւնեակս — զի ոչ ոք ունիմ զիս երկիրքին մէջ սպասող —

Ո՛հ, այն ատեն, հոն՝ ուրկէ անցան նաև հելլենացի Հոմերոսը և Աստուածավախ Տանթէն, հոն՝ ուր պիտի երթամ ես ալ, քու գեղանի աչքերդ ըլլան թող միայն իմ հետեւորդներս, և թող քու սիրելի ձայնիդ վերջին հո՛ւնչը ընկերանայ ինձի մինչեւ անկութիւն :

Թարգմ. ՏՕՄԻՆՕ

ՃՕՋՈՒԿ ԳԱՐՏՈՒՉՉԻ

ԷՄԻԼ ՎԵՌՆԱՌՆ

Հտպիտներու և միմասներու ձեռքը ինկած կրկէտին մէջ, մեր հոետորներու թոյլ լեզուներուն մէջ, Վէռհաուն՝ բարբարոսն է՝ հնաւանդ գեղեցկագիտութեանց նկատմամբ արհամարհանքով լեցուն, և որ վայրենի արուեստի աղաղակ մը կ'արձակէ . . . Բնազդական, ինքնաբոյս, իմաստահոծ, բազմատանջ, անտեղիտալի՝ բանաստեղծը կը հանդիսանայ տաճարին պղծարարը, խորտակիչը նուիրական անօթներուն։ Անիկա՝ իր պատկերներուն յորձանապտոյտին մէջ՝ կ'երեւի մեծ ու բուռն աննենդ ազատածին մը։

Քամիլ Լըմոնիէ

Վէռհաունի զործը, լայն ու բարձր ընդոթին ազնուականութեամբ մը, շինուած է այն իտէալ ամենուրեքութեամբ, առանց որուն հանճար չկայ Վէռհաուն իր շունչով կ'ընդլայնէ փոքր հայրենիքին հորիզոնը, և, ինչպէս ըրաւ Պալզաք իր ապերախտ ու բազրը Թուրէնին համար, Ֆրամանական դաշտերուն կը կցէ գեղեցիկ մարդկային տիրապետութիւնը իր իտէալին ու իր արուեստին։

Յ. Վ. Կրիմէին

Էմիլ Վէռհաուն, Վլիթոռ Հիւփօնէ ի վեր, — թերեւս սկիզբէն ի վեր, — առաջին մեծ ոճով քնարական բանաստեղծն է՝ զոր ունեցած ըլլայ Ֆրանսա։ Ան՝ ֆրանսական բանաստեղծութիւնը լեցուց այն տեսակ թանձր ու յողեռանդ զգացումներով, որ պառնասեան կաղապարը զոր զործածեց, իր ձեռքերուն մէջ հազարաւոր կտորներով խորտակուեցաւ։ Բայց այդ բեկորներով, ան ստեղծեց ինք իրեն համար նոր ձեւ մը, — ինչպէս բոլոր հզոր գրագէտները ըրած էին իրմէն առաջ . . .

Սթեֆան Յվայկէն

. . . Անիկա՝ բանաստեղծէ մը աւելի բան մըն է։ Ան միեւնոյն աստեղ կը դիմէ մտքին ու երեւակայութեան. իր բանաստեղծութիւնները կը կրեն զրոշմը անձնական ատուարաններու և ծանօթութիւններու, և անոնք ի ինքն Թելադրող զաղափարներով, յախտենական հարցերու մասին, որոնք մարդկութեան ուշադրութիւնը կը գերեն։

Մէկ խօսքով, Էմիլ Վէռհաուն թանձրօրէն մարդկային է, իր ուրախութիւններուն ինչպէս իր ցաւերուն մէջ, իր յոյսերուն ինչպէս իր անյուսածեան մէջ, և ընկերակցական ոգիին այդ մօտիկ զգացումն է որ ընթերցողին մօտ կ'արձնցնէ անձնական հզոր համակրութիւն մը դէպի մարդը, յաւելուածաբար այն մեծարանքին՝ զոր պարտական ենք իրեն իբր բանաստեղծ։

Վլիթիլիա Մ. Քրաւմոնրս

. . . Եթէ Վէռհաունին նման մեծ անհատականութիւն մը կը գնահատէք գեղեցկագիտական չափերով, եթէ կը սահմանափակուիք զինքը նկատելու միմիայն իբր բանաստեղծ մը, զայն հասկցած էք կիսովին միայն։ Անիկա՝ զինքը դատել չէ էական եղանակով մը, և անիկա՝ իր ճշմարիտ նշանակութեան ստորեւ փնտցած ըլլալ է։ Ան հրաժեշտ է այս կէտը լաւ հասկնալ ու լաւ թափանցել անոր, Վէռհաունի ինքնուրոյն կարեւորութիւնը գնահատելու համար։

Ժօնանքէս Շլաճ

Վէռհաուն իրագործած է այն ամէնը՝ զոր վերջին սերունդը, Ֆրանսայի մէջ, փորձած է միայն, և ինքը համակերպողնացման կէտ մըն է՝ այս վերջին քսանըփինգ տարիներու միջոցին քնարական արտադրութեան բոլոր ձգտումներուն համար . . . Բնապաշտ, ան կրցած է իրականութեան տալ այն տեսակ ստուարացում մը, որուն կը հանդիպինք միայն Զոլայի լաւագոյն զործերուն մէջ։ Իր «անկապաշտ» շրջանին ոտանաւորները ունենաւելի զօրաւոր հիւժ մը, աւելի ամբակող հիւժ մը, բան նմանօրինակ ֆրանսերէն ոտանաւորներուն մեծագոյն մասը, վասն զի անոնք կը պարունակեն իրականութեան կշիռ մը։

Քոխսիան Ռիսեդաս

Վէռհաունը կը նկատեմ մեծ բանաստեղծ մը։

Քամիլ Մոնլէո

Կը հիանամ Վէռհաունի մէջ հանճարի մալբու մը վրայ։

Սեն-ժօն Եր Պոստելիէ

Սէնպօլիսիսը[*], որոնց մէջ կը համընժ

[*] Տօմիցօ, «դաս մը կուսայ» ինծի, իր իսկ բարեհաճ բացատրութեամբ, դիտել տալով թէ արդարանալի սխալ մը չէ գրել ու մանքիսմ, սէնպօլիսմ, այլ պէտք է գրել ումանքիզմ, սէնպօլիզմ, եւլն. եւ կը վն. ոււմնոյոք ու անձնավստան շեռնով մը. «այս է ուղիորդ»: Եւսօ վերջաւորութեամբ բառերուն մէջ, բոս կանոնի, Տ գիրը իր բնական ու հնչիւնը կը պահէ, զսնուելով բազաւայնի մը ու ձայնաւորի մը մէջսեղ: Ուրեմն ինչո՞ւ համար Տը զ հնչել, իբր թէ երկու ձայնաւորի մէջ զսնուած ըլլաւ ան: Դիմեցէք բառաւանդներու, օրինակի համար Նորայրին ու Նուպարեանին, որոնք «Տօմիցօ»ին չափ ժողովներէն գիտեն, կ'ենթադրեն. պարագան յասկապէս ու կանխատեսաբար նկատի առնելով, մասնացոյց բրած են սի պահպանումը: Իսկ դուք, որքան շատ գիտէք, ազնիւ Տօմիցօ, եւ սակայն, որքան աններող էք պատահաբար ձեռնէ նուազ գիտցողներուն զգիտութեան նկատմամբ:

Միւս կողմէն, Ն, ր, քն եւ նմանօրինակ գրերու առջեւ ու եւ ո՞ր գրերը կը ներկայացնեն հայերէնի մէջ. անխաբար մ'կամ նով, քանի որ ասոնք լծող գրեր են: Հնչման մէջ զգալի ու դասապարտելի զանազանութիւն մը կարելի չէ տալ թէ՛ ինչ օրինակի համար երբ կը գրենք ամեն. քաղա, կամ անձիքաղա, անպարիւս կամ ամբարիւս, սէնպօլիսմ կամ սէմ. պօլիսմ, եւլն.: Բառաւանդները ռեզական ու եւ ժի յատուկ միօրինակ նշան մը ունին, [չ], որ բնէ կ'ուզէ թէ այդ երկու գրերը միեւնոյն կերպով կը հնչուին ռեզականութեան պարագային:

Ձեռ գիտէք թէ այսօր դաս լաւ պատասխէ՞ր եւ, արժանացած ըլլալու համար ձեր բանկազին հաւանութեան, անշաղղ եւ անագորոյն Տօմիցօ:

Բայց պատշաճիական աններողութեան ծամաճոռութիւն մը. ո՞հ, ասիկա չպիտի վայլէր ձեզի:

Այլ երբ ասոնք բոլոր չեն ողորդէր ձեր բանասիրական նորոգումները, նորօրինակ Թորնաւաւա, պատասխեցէ՛ք խնայողի:

Ա. Գ.

բազմաթիւ բարեկամներ, և որոնցմէ դմանք, ինչպէս Վէռհառն, Ռէնիէ, Վիլհէլմ-Կրիֆֆին, Դան, տաղանդաւոր բանաստեղծներ են . . .

Ժօզէ-Մառիս Եր Հէնէսիս

Լ. Վէռհառն, — պէտք ունի՞մ կրկնելու այնքան ուրիշներէ յետոյ. — մեծ քնարական բանաստեղծն է Ֆլանտրի . . .

Սէնպօլիսիսներէն, Էմիլ Վէռհառն գրեթէ միակն է զոր կը բարեւեն ինքնաբոլոր եռանդով մը՝ նոր դարձողներու երիտասարդ բանաստեղծներ կամ քննադատներ, (որոնք սակայն կը հարուածեն սէնպօլիսմ) աւելի փայլուն հանգամանքներ գտնելով Վէռհառնի բան ուրիշ որ և է մէկին մօտ Ստիկա ուրախատի՞մ է: Դարձող խնդիրներէ դուրս, հրճուածի՞մ է տեսնել որ զինքը կը գնահատեն բոլոր ճշմարիտ բանաստեղծները, իր կշռոյթի եղբայրներուն մէջ, սկսեալ ամենէն հոշակաւորներէն մինչեւ ամենէն երիտասարդ տաղանդները:

Անոր մօտ բան մը կայ մեծփայլուն, որ կը զերազանցէ զինքն իսկ, և պիտի զերազանցէր ամենէն զոռնելեան անձնաւորութիւնը, և որ չի կրնար ուրիշ բան ընել՝ եթէ ոչ զրաւել բոլոր ուշադրութիւնները:

Մառիուս-Առի Լըպլօն

Էմիլ Վէռհառն, հարկ է կրկնել, ժամանակիս պատուականագոյն բանաստեղծներէն մէկն է:

Աստի Ռեքրէ

Ինչու արհամարհելի թուական մը չէ այն՝ ուր Պ. Էմիլ Վէռհառն կը գրէր իր մոլեգին ու մեծփայլուն քերթուածները և տարտազին լեզուով մը կ'ողեկոչէր Զգայալար Գիւղերը կամ Իմ Ճամբաներու մէջ Երեւոյնները և կամ այն ինչը իր բազմաթիւ հաւաքածոներէն, ուր կը հաստատուէր իր վարպետի իշխանութիւնը:

Հաւնի Եր Ռէնիէ

Անիկա (Վէռհառն) շեշտեր ունի, որոնք աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը պիտի Թրոնացնեն մարդկային միեւնոյն ներքին ներդրանքը: Որով և իր անունը ինքզինքը լայնօրէն հարկադիր ըրած է իր երկրէն դուրս Դանստեղծ լեզուով ոչ մէկ ուրիշ բանաստեղծ, ներկայ ժամուս, իրեն չափ արձագանգներ

կ'արթնցնէ՝ եւրոպական կամ արեւմտեան մեծ գիտակցութեան մէջ:

Լէոն Պազալմէր

Գրագէտներու և նկարիչներու վիճակը զաղանիք մը չէ բնաւ: Միլէ կը մեռնի զրկուած ամէն բանէ. և ղեռ ու ալ բաղդուտը մըն էր. իր գործը սահմանուած էր ապրելու. քանի՜նէ՛ր պիտի ուզէին զոնէ այդ ապահովութիւնը ունենալ. երիտասարդ և նորահաս բանաստեղծներ շուտով յոյսերին կը կտրեն իրենց երազներուն և յոյսերուն արտայայտութեամբը ապրելէ, ու գէշը ան է որ՝ անոնցմէ ամէնէն տաղանդաւորներն են որ հպարտութեամբ կը լռեն, մինչդեռ միջակները իրենց թիւով օրուան նօթը կուտան: Փռանալի մէջ սէնպօլիզմի ամէնէն փայլուն շրջանը ուժգին ըմբոստացում մըն է իրերու այս վիճակին դէմ. բայց անաւասիկ որ իրենց ալ թափը կտրեցաւ. և իրենցմէ ալ զարձեւալ, ամէնէն աւելի օժտուածները չէին որ ամէնէն շատ աղմուկ հանեցին. եւ եթէ բոլոր գրական աշխարհը ազդուեցաւ իրենցմէ, առիկա անուղղակի կերպով մը եղաւ:

Մարլբը, տը Ռէնիէ, Ռընէ Կիլ, Վէրհարըն՝ կղզիացած մնացին միշտ և երբեք ուղղակի կերպով մը իրենց մասները չաղտոտեցին յաջողութիւն ստանալու համար հարկ եղած աղմկալի և կասկածելի գործունէութեան մէջ: [՝] Զապէլ Նալլեան (Մասիս)

[՝] Տիկին Նալլեան, ինչպէս որոշակի կը տեսնուի, կը հաստատէ թէ, եւ արդէն ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, սենյոյիսդ շրջանը գրական կարեւոր շրջան մըն էր, «որմէ ազդուեցաւ բոլոր գրական աշխարհը»: Եւ թէ Վէռհարըն մէկն էր այս շրջանին «ամէնէն աւելի օժտուած»ներէն: Տիկին Նալլեան յասկապէս կ'ըսէ նաեւ թէ, Վէռհարըն, ուրիշ մէկ քննիչներու հետ, աղմուկ հանողներէն չէր: «Ըմբոսացում» մատուցակներու տեսնական արդի պայմաններուն դէմ, կ'ըսէ. ասիկա դուք «աղմուկ» հանել կը հասկնաք: Ի՞նչ մնացիր, անուշադիր ու գանալմէ ընթերցող էի դուք: Բայց մանաւանդ ինչո՞ւ կը խաղախնէք, Տօմիս, տաղանդաւոր գրագիտունիին յայտնի մատուցել:

Շատ է . . . Վէրհարընի պէս ղէմքեր ոսկեզօծ շրջանակներու մէջ զետեղելը. ասոնք կարգ մը ուրիշ գրողներու պէս, ըմբոստ միտքեր և յանկարծական բացով. մը բռնկած գրական ուժեր են, պահ մը նորութեան, տարօրինակութեան սիրահար մարդոց ուշադրութեան ենթակայ և որոնք սակայն շատ չանցած կը մարին, կ'անհետանան, չի կրնալով ղէմ ղինել գրական հակառակ հոգմերու և հզօր հոսանքներու:

Տօմիս
(Մասիս)

Բոլոր եզրակացութիւնը կը թողու՞մ ուշադիր և բանիմաց ընթերցողին անկեղծութեան:

ԱՐՏԱՏԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԹԵՍԱԿԱՆ

ՇԱՌԼ ԿԷՌԷՆ

Շառլ Կէռէն, Լօռէնցի երիտասարդ բանաստեղծ, մեռաւ յանկարծ, հազիւ երեսուն տարեկան: Նոր գրական սերունդին ամէնէն ինքնատիպ բանաստեղծներէն մէկն էր Cœur Solitaire և Semeur de Cendres, հեղինակը Փրանսական Ակադեմիի պատկաւոր Շառլ Կէռէն գրական աշխարհին մէջ չտիրացաւ այն զիրքին որուն արժանի էր, բայց բոլոր գրագէտները անոր գերիվեր ըլլալը կը հաստատեն, դրուատելով իր բարձր և լուրջ ներշնչումը, իր ներդաշնակ, անթերի, պատու կերպից, նրբբանդ ոտանաւորները, որոնք կ'արտայայտեն իր միտքին ամբողջ տուայտանքը, և իր սիրտին բոլոր տաղանդները: Իր գրական գործը մեղմադձութեան և տրամուծեան մէջ թափուած է: Անկախ, հպարտ նկարագիր մը ունենալով՝ մարդոցմէ հեռու:

Ինչո՞ւ կը խոստեցնէք իր գրածներուն բացարձակ իմաստը. ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս կ'երեւակայէք թէ «վիճաբանուած ճիւղ» մը կայ իմ ու ձիկին Նալլեանին միջեւ. «բաղդասուրեալ» դնելու համար մեր երկուսին հմտութիւնը, հասկացողութեան չափը, հանդէպ վիճաբանուած ճիւղին»: Բայց ասիկա միմիայն ձեր չափն է: Ու կը կարծէ՞ք թէ երախտապարս ըրիվ Տիկին Նալլեանը այս բոլորին համար:

Ա. Ե.

կ'ապրէր և առանձնութեան մէջ կ'աշխատէր, խոկումներուն, երազին, աշխատութեանը անձնատուր: Մուսան միայն իր սիրտ փարար ընկերը եղած է. բանաստեղծութիւնը իր ապրելու միակ իրաւունքը, Բոլորովին

Արուեստին նուիրուած՝ ղեռ երիտասարդ՝ կը մեռնի ան, ա'յն զեղեցիկ Արուեստին, որ իր երազած փառքով պիտի պսակէ անոր մահ. ուսնէն վերջը՝ իր ղէպի կատարելութիւն ըրած ջանքերը:

Մասիսի մէջ ներկայացնելէ ետքը ֆրանսացի վաղաժեռ բանաստեղծը՝ Շառլ Կէռէն, իր արուեստին ու բանաստեղծութեան վրայ ճաշակ մը տալու նպատակով, իրմէ կը հրատարակենք քերթուած մը, փախուկ ու նուրբ զգայութեամբ սիրուն տաղ մը, որ ղեռ պզտիկ գաղափար մը միայն կուտայ Կէռէնի տաղանդին վրայ, որմէ որ և է թարգմանութիւն չէ եղած մեր մէջ:

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԻՐԻԿՈՒՆ

Չայնրդ թխուր՝ մեղմասունց ու արցունքոտ նայումով,
Ձեռներդ սրտիս, սիրելի՛ս, կեցի՛ր քովս քիչ մըն ալ,
Հեռաբարբախ, յագնաբեկ, հրամեսի հագնաւով
Այս ցաւառանջ իրիկունս քաղցունքան մէջ հրամաւար:

Կապոյսին մէջ կը լուծուին գործ գիծերը պարտէզին,
Ու հովերն ալ կ'օրօրեն խոտումները քաղցուն,
Հոյզին համար այդ ժամերն անհունութիւն կը բուին.
Կը սեմզոսէ մարմիննին արքունակն ապրելուն:

Որքան պիտի հաւապինք այս իրիկուն, ո՞վ գիտէ,
Սեղմ ձեռներդ կը բանամ մասնեռովս հեղեղեղ.
Վաղուան վրայ չը պիտի համարձակինք խորիկ ա՛լ:

Կը հեծկըլսաւ. կը բակուի գրկախոտունումի խօրական,
Ու մեր սիրոյն վրայ ջինջ՝ Երկինքն անգաշ, շողափայլ
Փերափունջը կը պարզէ սիրամարցի մը նըման:

Թարգմ. ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՇԱՌՈՒ ԿԷՌԷՆ

“ՄԱՍԻՍ, Ի ԱԼՊՕՄԸ

Նախորդ շաբթու, բաժանորդներէ անոնց՝ որոնք իրաւունք ունէին ստանալու՝ զրկեցինք **Մասիսի** Ալպօմը, որուն վստահ ենք թէ պիտի գնահատեն զեղարուեստական արժէքը: Դո՛հացում տալու համար նոր և հետզհետէ հասնող ու հասնելիք խնդրանքներու՝ Ալպօմը ստանալու համար բաժանորդագրութիւններ պիտի ընդունինք մինչև յունիս 15, որմէ ետքը չպիտի ընդունուի ո՛չ մէկ խնդրանք: Ահաւասիկ նոր լայն ժամանակամիջոց մը, որուն առիթէն օգտուել պէտք է փութան զեղարուեստական քանկագին աւելանալու մը տիրանալու փափաքողներ: Երեղարուեստական թանկագին աշխատութիւնն մը. — Ա՛ս է վկայութիւնը ու գնահատումը ամէն անոնց՝ որոնք առիթը ունեցան տեսնելու ճշմարտապէս միակ ու եզակի այս գործը: [Տեսնե՛լ **Մասիսի** թիւ 15ը:]

Հիմնադիր. Կ. Ս. ԻԻԺԻԻԺԵԱՆ: Արտօմատէր. ՏՕԳԺ. Ե. ՄՍՍԻՍ: Տպագր. ՍԱԳԱՆՍՆ

դարմանը կ'անհետացնէ թոքախար երկու երեք ամիսէն, սպաննելով
Քօխի մանրէն: Տօքթ. Պանտիէրա իր գեղը կուտայ պէտք ունեցողնե-
րուն և իրեն կը վերապահէ հրատարակել տարրալուծութիւնը իր գիւտին:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք ձեր բաժանորդագիրը. — Տեարք. —
Տօքթ. Յովհաննէս Գամպուրեան, Հ. Քիւչիւքեան, Տէյիրմէնճեան Եղ-
րարք, Միսաք Քէշիշեան, Խաչիկ Գուրգէն Գումարեան, Հայկ Խօճա-
սարեան, Դ. Էօրէճեան, Նշանիկ Չէլվէեան, Սերովբէ Վարժապետեան,
Յովհաննէս Պալիկեան, Կարապետ Կիլիրեան, Արրահամ Տ. Սարգսեան,
Ղազարոս Գասպարեան, Յակոբ Գուլումճեան, Աբիկ Զօրեան, Բարսեղ
Վարդեան, Անտոն Սօֆունճեան, Մանուկ Թախախճեան, Լեւոն Գարա-
կէօղեան, Միքայէլ Էլպիզեան, Մանուկ Պաղտատեան, Գառնիկ Յով-
հաննէսեան:

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐՆԻՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՆՁԵՐՈՒ ԹՇՆԱՄԻՆ՝ դրած է Տօքթ. Յովս. Տ. Ստեփանեան
մասնաւորապէս ծնողներու և դաստիարակներու համար, որոնք կը փա-
փաքին զիտնալ թէ ինչպէս կարելի է օգտակարապէս խօսիլ մանչերու,
իրենց տարիքին յատուկ եզոյ մոլութեան վրայ և անկէ զգուշացնել
զստնք: Կատարեալ ղեղադիր մըն է այս գրքոյկը՝ գիշութեան դէմ:
Գինը 5 դրուշ:

ՄԱՆՁԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄԸ՝ կը խօսի մանչերու յատուկ մոլութեան
վրայ բո՛ւն իսկ մանչերուն, որպէս զի անոր բնութիւնը և վտանգաւո-
րութիւնը հասկնան նոյն իսկ իրենք ու կամովին հրաժարին անկէ: Անգ-
լիացի ընթերցողներէ ա՛յնքան համակրութիւն վայելող այս գրքոյկը
հայերէնի թարգմանած է Տօքթ. Յովս. Տ. Ստեփանեան հայ պատանի-
ներու ծառայութիւն մը մատուցանելու համար: Բացարձակապէս վստա-
հելի ու անօրինակ կերպով աժան — ընկ 40 փարա — որպէս զի մատչելի
ըլլայ ամէն մանչու: Կեդրոնատեղին՝ Պալենց Գրատուն, Կ. Պոլիս:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ կը դարմանէ ամէն տեսակ
ակուայի և լինտի հիւանդութիւնները, փոած ակուաները կը լեցնէ՝
սուղջ ակուաներու պէս երկար առնն դորձածուելու պայմանով:

ԲՈՂՈՐՈՎԻՆ ՆՈՐ ՄԵԹՈՏՈՎ, նուրբ, ճաշակաւոր և ղիմացիլուն
արուեստական ակուաներ կը պատրաստէ, բնականին ճիշդ նման:

Հիւանդ կ'ընդունի ամէն օր իր դարմանատան մէջ, Բերա, Մեծ
Բարմաք-Գաբու, թիւ 8, Կարօտ հիւանդները ձրի կը դարմանէ հինգ-
շաբթի օրերը՝ Բերաի Աղքատախնամ դարմանատան մէջ:

Կիրակի օրերը ժամադրութեամբ կ'ընդունի:

ՊԱԼՔԱՆ

ԱՌԱՋԱՇՆՈՐԶԵԱԼ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ

Դրամագլուխ և պահեստ Ֆրանք 9,500,000
Վերապահովողը ական

Դրամագլուխ և պահեստ » 142,740,00

ՊԱԼՔԱՆ Ընկերութիւնը կ'ապահովագրէ հրդեհի դէմ ամէն տեսակ կահ կարասի եւն. , Կ. Պոլսոյ և Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ չատ դիւրամատչելի պայմաններով . իսկ իր միւս երկրորդ ճիւղը անմրցելի գիներով և պայմաններով օժտուած է . կը կատարէ խառն ապահովա- գրութիւն , ընտանեկան , մանուկներու , եւն. եւն. :

Ընդհանուր գործակալ Թուրքիոյ ԱՐՇԱԿ ՈՒՆՃԵԱՆ
Ղալաթիա. Տեօյլէ Օրիէնդ Պանքի կից, Սինասոն խան. (2)

Հանգուցեալ Կարապետ էֆ. Իւթիւճեանի թարգմանած հետեւեալ հետաքրքրական գիրքէն կը ծախուին բոլոր հայ գրաւաճառներու քով .
Կեդրոնատեղի Աշճեան գրատուն :

Ընտանեկան Գաղտնիքներ 3 հատոր	15 ՊՐՆ .
Արուարձանին Տղան 3 հատոր	15 ՊՐՆ .
Հանրակառքին Ոճիրը	5 ՊՐՆ .
Ամուսնութիւնը Բարիդու	5 ՊՐՆ .
Քաղաքական Տնտեսութիւն . Ժողէֆ Կառնիէ	5 ՊՐՆ .

Գ. ԶՈՐԵԱՆ ԵՒ Ս. ԳՍԼՈՒՍՏԵԱՆ

Դաւառացիներուն .— Եթէ կը փափաքիք որ տեսնուին Ձեր առեւ- արական , կալուածական եւն. եւն. գործերը փորձառու և վստասելի գործակատարի մը միջոցաւ , առիթէն օգտուելով զիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին «Կ. Պոլիս Էթմէքճի Կոօտ խան» ուր կը կատարուին ամէն կարգի վաճառքներու ինչպէս նաեւ կալուածներու գնման կամ վաճառ- ման յանձնարարութիւններ , ճշգրտապահութեամբ , փութկատութեամբ : Յաճախորդներու հաշւուն միանգամայն կը գնուին (ներածութիւն) եւրո- պական վաճառքներ , պատիանեալ նաւահանդիսաւ յանձնելի փոխար- ժէքով , ու կը վաճառուին (արտածութիւն) տեղական բերքեր՝ իր տեղը կամ այլուր յանձնելի պայմաններով : Խիստ դիւրամատչելի պայմաններ : Ընդարձակ տեղեկութեանց համար դիմել վերեւի հասցէին :

Ք Օ Պ Ր Ա

Կենցաղադիտութեան էական պահանջներէն մէկն է կօշիկները ներկուած պտտիլ միջոց , ոչ թէ փո- ղոցը ներկիկ տալով դանդաղ , այլ տունէն դուրս ելած ատեն իսկ՝ նա- խապէս անձամբ կամ սպասուհիին միջոցով ներկել տալով : Այս նպատակին համար ամբողջ աշխարհի մէջ լաւագոյնը հաշակուած ներկն է՝ ՔՕՊՐԱՆ , զոր կարելի է գտնել ամէն տեղ :

SO-RO. E. UU.UU.U

ԲԵՐԱ, ԹԱԴԱՒԻՄ ՓՈՂՈՑ, ԹԻԽ 12

ՏՕՒԹ. Ե. ՄԱՍԻՍ Ամէն տեսակ ներքին հիւանդութիւններէ զատ, մասնագիր տաբօր և երկար տարիներէ ի վեր կը դարմանէ ստամոքսի, աղիք-ներու, միզային ճամբաներուն հիւանդութիւնները, ջլզային տկարութիւնները, հին և նոր գաղիական ակտերը: Այս վերջին ակտերը՝ առանց ստամոքսի խանգարման և նորագոյն մեթոտներով կը բուժէ կարճ միջոցի մէջ: Հիւանդ կ'ընդունի ամէն օր կէս օրէ վերջը: Զորեքչարթի օրերը միայն ձրի:

(8—10)

(8-10)

Անկտրերիկ է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ, լայց էական կետն է լաւ մեքենայ մը ունենալ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անթիւ և անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչ-դեռ գէշ տեսակի մեքենայ մը անվերջ դժուարութեանց և տաղտուկի պըրիւր մըն է:

Բողոք աշխարհ դիտէ թէ՛

ՍԻՆԿԷՐ

ՀԱՅԹԱՅԹԻԶ ԿԱՅՍ. ՊԱՆԱՏԱՆ

The Singer Manufacturing Cie.

Ձեռքի, ոտի ու ոտի եւ ձեռքի
միանգամայն մեկեւաներ
կը գտնուին:

մեքենան լաւագոյնն է՝ այս մեքենան
ամէնէն աւելի կատարելագործուածը,
հաստատունը և դիւրագործածելին ըլ-
լալուն՝ բովանդակ աշխարհի մէջ՝ ամէն
ոք Սիմկերի մեքենաները կը դնէ :

ՍԻՆԿԼԵՐԻ մեքենաները կը ծախուին մի միայն Սինկեր Լահերութեան վաճառատուններուն մէջ՝

U. S. I. U. S. I. U. S. I.

REV.

QNH 1013

ህዚኩህዚኩ

1. Եւ զսոցոյ, Պօն Մարտի զէմ, 343 և 343.

2. Մեծ փողոց, Կալաթա Սէրայի Լիւսէին դէմ,

1. Սինկէր խան, Թիւնէլին Ետեւը .

2. Գարաքէօյ, Թրամվէյին կայարանին դէմ.

1. Սուրբ Ժան Համար.

2. Սուլթան Պէյաղիտ, Թրամուշիկ կայարանին դէմ. 13.

240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048.

Դասերը եւ նորոգութիւնները ճշիւ.

կատարեալ երաշխատուրդիւն:

Մասնագիտեր գաւառներու բոլոր քաղաքներուն մէջ:

Սլնկերի Ընկերութան կեդր. վարչատեղին կը գտնուի Բերա, Մեծ Փողոց, Թիւ. 343 և 343 կրկին, Սարգիս Պէյ Տիւղօղլուի տունը:

(9-10)

ԿՊՇԱԲԹԱ ԱՆ
ՄԱՍՆԱՎ ՃԱՐՈՒՄՆԵՐ

ՄԱՍՍԻՍԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Պոլիսի և զաւառներու համար տարեկան

60 դրոշ :

Արտասահմանի » »

14 ֆրանք :

Թղթատարութեան ծախքը մեր վրայ :

Բաժանորդները իրաւունք ունին ստանալու մեր պարգեւները ,
միշտ ձրիաբար , թղթատարութեան ծախքն ալ մեր վրայ :

Մասիսի բաժանորդագրութիւնը բացարձակապէս կանխիկ է :

Չհրատարակուած ձեռագիրները եւ չեն պարձաւր :

Նամակ կամ որ և է դրութիւն ուղղել առ

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

« ՄԱՍՍԻՍ » Ի Հասցէին

Գուրշունլու խան, քիւ 7, Կալարա, Կ. ՊՈԼԻՍ

درعبد غلط قورشونلى خاندنه نومرو ۷ « ماسيس » غرضه سى اداره خانه سى

Rédaction de la Revue «MASSIS»

Nº. 7, Courchounlou Han, Galata.

CONSTANTINOPLE

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՄ Է ԿԻՆԸ ՀԵՂԻՆԱԿ ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

ՄԱՍՈՒԼԻՆ ԿԱՐՇԻՔՆԵՐԸ

Այս անգամ պատմութեան ամիսիոյն մը կը ներկայանայ ենով Արմէն: Այս
գիրով չէ՛ որ պիտի հասցաւոր սա համարութիւնը քէ իր գրադարի, լեւախոյզի կար-
դութիւններուն կը միացնէ միայնակի տաղանդը: **Արեւելեան Մամուլ**

Էիւր բացի իր գրական արժէքէն, տալագրական տեսակետով ալ ուշագրաւ նորու-
թիւններ կը պարունակէ: Ճաշակաւոր ու սիրուն հասար մըն է, որ փափաք կը ներշնչէ:
մէկ ծայրէն միւսը կարդալու: **Արեւիկ**

Ենով Արմէն (**Էիւր**ի մէջ) կ'զգուցանայ այն միւս գրականութենէն, կ'զգուցանայ
անարեւ մեծ սենեակներու վարագոյրներուն ետին դաշկացող կեանքէն. իր ուշաքնդ դուրսի
կեանքն է, կեանքը, գլխագրով, արեւին տակին, իր յորդ աշխարհութեան մէջ: Ան հետեւ,
իր մօտ փառաբանող մը կայ ճարտարական սկզբնական վաղնջական բնագոյններուն, որ
երկինք կը հանէ, գլխագրով մը: Ենով Արմէն յստիօրէն sensuiste, զգայական կամ
զգայապաշտ է, առանց որ եւ է անպարկեշտութեան: **Բիւզանդիական**

Անուշտ ամէն գրաւոր պիտի փափաքի ունենայ Ենով Արմէնի այս հրատարակութիւնը,
Բիւրակ

Էիւր, գրական գեղեցիկ վայելք մը բմբուխնաւու համար:

Էիւր, հեղինակին գրչի այդ առաջնեկ զաւակը, նորութիւն մըն է իր յղացում:

Էիւր իր գրական արժանիքին կը միացնէ տալագրութիւն մը հիմնապէս առքիսիք ու
բոլորովին նոր հաւակով, որ կը յաւակնէ **Էիւր**ին համակրելի հեղինակը: **Ծաղիկ**

Երեսօտարդ հեղինակը, որուն գրութեան արժանի հանդիպով կը կարդացուին օրա-
քերթերու եւ պարբերական հանդէսներու մէջ, այս անգամ իր մտածումները խաղաղօրէն է
սիրուն ու կոկիկ հասօրի մը մէջ, որուն տալագրութիւնը, բոլորին ազնուութիւնը եւ գեղե-
ցիկ հաւակը հանդիպ կը պարզէ: Ընթերցողին ունենալու անկէ հաս մը: Չեմապէս
յանձնարարելի է այս գոգթիկ հասօրը: **Հանրագիտական**

Իր ընդհանուր հանգամանքով **Էիւր** կարդացուելու արժանի գիրք մըն է լուսադոյն
աշխարհութիւններէն հեղինակին: **Մանգու մէ**

Դին 5 դրուշ, Կը գտնուի ամէն գրապահարի քով: